

ЖИТАРЬ Ю. І.,
аспірант кафедри права
(Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»)

УДК 347.921

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.10>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВІДКА У ПІДГОТОВЧОМУ СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Статтю присвячено розкриттю процесуальних особливостей допиту свідка у підготовчому судовому засіданні, визначенню на цій основі перспектив подальшого розвитку цивільного процесуального законодавства. Визначено, що допит свідка може застосовуватись для вирішення значної кількості завдань підготовчого провадження та процесуальних питань, що виникають на цій стадії: витребування додаткових доказів, забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше; забезпечення позову, зустрічне забезпечення; заміна неналежного відповідача, залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову, якщо ці питання не були вирішені раніше; визначення розміру заявлених сторонами судових витрат та вирішення інших завдань, необхідних для забезпечення правильного і своєчасного розгляду справи по суті. Визначено, що у цивільному судочинстві на стадії підготовчого провадження доцільно виділяти вісім стадій допиту свідка: 1) підготовка допиту; 2) анкетування свідка; 3) попередження про відповідальність та присяга; 4) розповідь свідка; 5) встановлення психологічного контакту; 6) перехресний допит; 7) фіксація показань свідка; 8) оцінка показань свідка. Обгрунтовано, що з огляду на єдність правил цивільного судочинства щодо порядку допиту свідка, для вирішення процесуальних питань застосовуються ті ж самі правила, що і при допиті свідка для з'ясування матеріальних обставин справи. Підтримано наявну судову практику щодо неможливості допиту свідка у режимі відеоконференції якщо свідок має намір брати участь поза межами приміщення суду. Перспективними напрямками подальших досліджень визначено вироблення рекомендацій стосовно особливостей допиту свідків для вирішення конкретних процесуальних питань (забезпечення позову, забезпечення доказів, затвердження мирової угоди тощо).

Ключові слова: свідок, допит свідка, підготовче судове засідання, відеоконференція, суд, цивільне судочинство.

Zhytar Yu. I. Procedural features of witness interrogation in a preparatory court session

The article is devoted to the disclosure of the procedural features of the witness interrogation in a preparatory court session, the determination of prospects for the further development of civil procedural legislation on this basis. It was determined that the interrogation of a witness can be used to solve a significant number of tasks of preparatory proceedings and procedural issues arising at this stage: demand for additional evidence, provision of evidence, if these issues were not resolved earlier; claim security, counter security; replacement of an improper defendant, involvement of a co-defendant, consolidation of cases and separation of claims, acceptance of a counterclaim, if these issues have not been resolved earlier; determining the amount of court costs claimed by the parties and solving other tasks necessary to

ensure the correct and timely consideration of the case on its merits. It was determined that in civil proceedings at the stage of preparatory proceedings, it is expedient to distinguish eight stages of witness interrogation: 1) preparation of the interrogation; 2) interviewing the witness; 3) warning about responsibility and oath; 4) testimony of a witness; 5) establishment of psychological contact; 6) cross-examination; 7) recording the testimony of a witness; 8) evaluation of the testimony of the witness. It is justified that in view of the unity of the rules of civil proceedings regarding the procedure for questioning a witness, the same rules are applied to resolve procedural issues as when questioning a witness to clarify the material circumstances of the case. The existing judicial practice regarding the impossibility of questioning a witness via video conference if the witness intends to participate outside the court premises has been supported. The development of recommendations regarding the specifics of the questioning of witnesses for the resolution of specific procedural issues (provision of a claim, provision of evidence, approval of a settlement agreement, etc.) is defined as promising directions for further research.

Key words: *witness, witness interrogation, preparatory court session, video conference, court, civil proceedings.*

Вступ. Питання правового статусу свідка у цивільному судочинстві отримали значну увагу з боку науковців. Втім, останнім часом у судовій практиці почастишали випадки використання показань свідків саме на стадії підготовчого провадження (глава 3 розділу 3 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (далі – ЦПК України) [1]), що пов'язане із зростанням застосування на практиці інституту врегулювання спору за участі судді (глава 4 розділу 3 ЦПК України), примирних процедур (медіація, мирова угода тощо). У зв'язку із цим ще до розгляду справи по суті (глава 6 розділу 3) виникає необхідність допиту свідків для з'ясування можливості проведення примирних процедур, визначення предмету примирення.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття процесуальних особливостей допиту свідка у підготовчому судовому засіданні, визначення на цій основі перспектив подальшого розвитку цивільного процесуального законодавства.

Огляд наукових досліджень. Оскільки показання свідка є одним з джерел доказів (ч. 2 ст. 76 ЦПК України), то увага науковців зосереджена, здебільшого, на питаннях дослідження показань свідків при розгляді справи по суті [2, с. 504–506, 512]. Втім, питанням дослідження та оцінки показань свідків саме на стадії підготовчого приділяли увагу незначна кількість науковців. Варто вказати на роботи М.Л. Коханської [3], Д.В. Шкробець [4] та деяких інших. Втім, зазначені дослідники приділяли увагу питанням допиту свідка у межах усього цивільного процесу, зосереджуючись на стадії підготовчого провадження лише побічно. Так, М.Л. Коханська, за результатами опрацювання проблематики ефективності цивільного судочинства, зосереджує увагу на вирішенні таких питань на стадії підготовчого провадження, як: застосування забезпечувальних заходів, застосування заходів процесуального примусу, наявність зловживань процесуальними правами [3, с. 198]. При вирішенні зазначених питань можуть досліджуватись показання свідків, але дослідниця не приділила окремої уваги саме цьому. Тому її висновки можуть бути взяті до уваги як орієнтир для подальшого дослідження.

Результати досліджень. Відповідно до ч. 1 ст. 196 ЦПК України, для виконання завдання підготовчого провадження в кожній судовій справі, яка розглядається за правилами загального позовного провадження, проводиться підготовче засідання. У підготовчому засіданні суд виконує зокрема, такі завдання, як: з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді; вирішує питання про вступ у справу інших осіб, заміну неналежного відповідача,

залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову, якщо ці питання не були вирішені раніше; з'ясовує, чи надали сторони докази, на які вони посилаються у позові і відзиві, а також докази, витребувані судом чи причини їх неподання; вирішує питання про проведення огляду письмових, речових і електронних доказів у місці їх знаходження; вирішує питання про витребування додаткових доказів та визначає строки їх подання, вирішує питання про забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше; за клопотанням учасників справи вирішує питання про забезпечення позову, про зустрічне забезпечення; вирішує заяви та клопотання учасників справи; встановлює порядок з'ясування обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються під час розгляду справи по суті, про що зазначається в протоколі судового засідання; з'ясовує розмір заявлених сторонами судових витрат; здійснює інші дії, необхідні для забезпечення правильного і своєчасного розгляду справи по суті (ч. 2 ст. 197 ЦПК України). Таким чином, перелік завдань суду у підготовчому засіданні, для вирішення яких може знадобитись заслуховувати свідків, є доволі значним.

Свідки повинні бути об'єктивними та неупередженими, а тому вони не повинні знати, що відбувається в залі засідань, щоб ці події не вплинули на їх показання. Для цього свідки видаляються із залу судового засідання у відведені для цього приміщення. Таким приміщенням може бути будь-яке інше приміщення, окрім залу засідань, з якого вони не можуть спостерігати за засіданням. Традиційно свідки видаляються в коридор. Свідки видаляються із залу судового засідання в підготовчій частині ще до початку вирішення питань, пов'язаних із відводами, можливістю слухання справи за відсутності учасників процесу, які не з'явилися, тощо. Те, що свідки видаляються із залу засідань, означає, що вони там повинні бути присутні. Іншими словами, свідки повинні брати участь у підготовчій частині судового засідання, а отже їх слід викликати на той самий час, що й осіб, які беруть участь у справі. Однак свідок може бути зайнятим і не може проводити весь день в суді, очікуючи, коли саме його викличуть дати показання. Тому поширена практика виклику свідка на інший, більш пізній час. Це робиться з розрахунку на те, що допиту свідка передуватиме підготовча частина, а також пояснення та запитання осіб, які беруть участь у справі. З урахуванням інтересів учасників процесу, цю практику можна визнати обґрунтованою та такою, що не суперечить процесуальному законодавству. Необхідність видалення свідків із залу судового засідання зумовлена перш за все тим, що ознайомлення недопитаних свідків з поясненням сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, з показаннями допитаних свідків та з іншими процесуальними діями, що вчиняються в залі судового засідання, може вплинути на об'єктивність їх показань. А в обов'язок свідків входить давати правдиві показання відносно тих фактичних обставин, які їм відомі по справі, що розглядається судом. Крім того, свідки повинні давати правдиві відповіді на запитання суду та осіб, що беруть участь у справі. Для запобігання впливу на об'єктивність показань недопитаних свідків судовий розпорядник вживає заходів щодо того, щоб свідки, які допитані судом, не спілкувалися з тими, яких суд ще не допитав. Найбільш дієвим видається залишення допитаних свідків в залі засідань і допит усіх свідків в одному судовому засіданні. Якщо судове засідання відкладається або допитано не всіх свідків через їх неявку, то виконання передбачених законом вимог стає неможливим. Адже зрозуміло, що проконтролювати чи спілкуються свідки між собою в перерві між засіданнями суду є неможливим. З огляду на це, показання свідків, які допитуються після того, як частина свідків вже була допитана судом, можуть бути скореговані, а тому підлягають ретельній перевірці. Особливо це стосується свідків, які викликаються з ініціативи тієї самої сторони [5].

Допит свідка – це логічна і психологічна діяльність особи, яка бере участь у справі, та суду, спрямована на одержання від свідка усних показань, що мають значення для справи. Допит свідка є процесуальною формою здобуття та дослідження одного із засобів доказування – показів свідка. Саме через недотримання встановленої законом процесуальної форми не можуть бути використані як показання свідків письмові пояснення громадян.

Вони можуть бути прийняті судом як письмові докази. Умови та порядок допиту свідка характеризується наступним: 1) свідок вперше допитується в суді; 2) гласність; свідок не може бути допитаний віч-на-віч; 3) час та місце допиту свідка залежить від суду; 4) суд бере активну участь у допиті свідка. Кожен свідок допитується окремо. Послідовність допиту свідків встановлюється судом. Свідки, які ще не дали показань, не можуть перебувати в залі судового засідання під час розгляду справи. Кожний допитаний свідок залишається в залі судового засідання до закінчення судового засідання. У разі відкладення судового засідання або оголошення перерви, з'являтися в наступне судове засідання свідки не зобов'язані. Суд може дозволити допитаним свідкам залишити залу засідання суду до закінчення розгляду справи за згодою сторін. Це може бути викликано станом здоров'я свідка, виробничою необхідністю та іншими поважними причинами. Можна виділити вісім стадій допиту свідка: 1) підготовка допиту; 2) анкетування свідка; 3) попередження про відповідальність та присяга; 4) розповідь свідка; 5) встановлення психологічного контакту; 6) перехресний допит; 7) фіксація показань свідка; 8) оцінка показань свідка [5].

Порядок допиту свідка у цивільному судочинстві безпосередньо закріплено у ст. 230 ЦПК України. Аналіз положень зазначеної статті, у взаємозв'язку із іншими положеннями ЦПК України, що визначають правовий статус свідка (ст.ст. 90–94, ч. 6 ст. 212 ЦПК України тощо) дає підстави для висновку, що попри висловлення зазначеної позиції стосовно процедури допиту свідка в адміністративному процесі, вона актуальна і щодо цивільного судочинства.

При вирішенні цивільних справ суд вирішує питання як матеріального, так і процесуального права. Необхідно вказати про принципову різницю між цими поняттями. Так, слід погодитись із І. Берестовою, що матеріальне право встановлює суб'єктивні права, а процесуальне – порядок їх реалізації [6, с. 79]. Попри таку різницю, цивільне процесуальне законодавство не передбачає особливостей процедури допиту свідка залежно від характеру питання (матеріальне, тобто вирішення справи по суті чи процесуальне), для вирішення якого проводиться допит. Тому у підготовчому судовому засіданні допит свідка відбувається за загальними правилами, визначеними ст. 230 ЦПК України.

Останнім часом набула поширення участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Підсистема відеоконференції зв'язку забезпечує: відео- та звукозапис судових засідань, бронювання (резервування) залів судових засідань, можливість подання учасниками справи під час проведення судового засідання в режимі відеоконференції документів (у тому числі процесуальних документів, письмових та електронних доказів тощо); можливість користувачам брати участь у засіданнях інших органів та установ системи правосуддя в режимі відеоконференції. Особливості порядку проведення таких засідань можуть встановлюватися відповідними органами та установами системи правосуддя. Суд ухвалює рішення про можливість проведення засідання в режимі відеоконференції за умови наявності в суді відповідної технічної можливості (наявність обладнання та можливість його використання у визначені день і час) (п.п. 45, 50 Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21) [7]. Свідок, перекладач, спеціаліст, експерт можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно у приміщенні суду (ч. 6 ст. 212 ЦПК України).

У судовій практиці є усталеним підхід щодо відмови у проведенні допиту свідка у режимі відеоконференції у разі наміру свідка брати участь поза приміщенням суду (за допомогою власних технічних засобів) як такого, що не передбачений ЦПК України. Так, 16.04.2024 року через систему «Електронний суд» від свідка ОСОБА_1 надійшло клопотання в якому він просить забезпечити проведення судового засідання в якому його будуть допитувати як свідка в режимі відео конференції поза межами приміщення суду з використанням EASYCON. Окрім наведеного висновку, суд звернув увагу на те, що норми ЦПК України передбачають приведення свідка до присяги шляхом її підписання свідком, у зв'язку з чим участь свідка в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду унеможливить

суд вчинити відповідні дії. За таких обставин, враховуючи необхідність приведення свідка до присяги та її підписання, а також те, що відеоконференцію із свідком можна проводити виключно із приміщення суду, суд прийшов до висновку, що в задоволенні клопотання свідка про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за допомогою програмного забезпечення EASYCON, слід відмовити [8].

Одним з принципів цивільного судочинства є принцип безпосередності. Так, відповідно до ст. 213 ЦПК України, суд під час розгляду справи повинен безпосередньо дослідити докази у справі. Безперервність судового розгляду забезпечує баланс між реалізацією засад розумності строків провадження та безпосереднього дослідження доказів. Її правила спрямовані як на зосередження уваги суду на обставинах одного провадження, так і на його розгляді без зайвих зволікань. Це загальне положення судового розгляду також є умовою всебічності та повноти з'ясування обставин, правильності оцінки досліджених у судовому засіданні доказів, а також формування внутрішнього переконання суду [9, с. 347]. Попри висловлення цієї позиції стосовно кримінального провадження, вона є актуальною і щодо цивільного судочинства. Тому із зазначеною позицією суду необхідно погодитись з огляду, також, на необхідність особистого контакту суду із свідком відповідно до засади безпосередності цивільного судочинства. У разі ж якщо свідок бере участь за допомогою власних технічних засобів (поза межами приміщення суду) такий контакт неможливий.

Висновки.

1. Допит свідка може застосовуватись для вирішення значної кількості завдань підготовчого провадження та процесуальних питань, що виникають на цій стадії: витребування додаткових доказів, забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше; забезпечення позову, зустрічне забезпечення; заміна неналежного відповідача, залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову, якщо ці питання не були вирішені раніше; визначення розміру заявлених сторонами судових витрат та вирішення інших завдань, необхідних для забезпечення правильного і своєчасного розгляду справи по суті.

2. У цивільному судочинстві на стадії підготовчого провадження доцільно виділяти вісім стадій допиту свідка: 1) підготовка допиту; 2) анкетування свідка; 3) попередження про відповідальність та присяга; 4) розповідь свідка; 5) встановлення психологічного контакту; 6) перехресний допит; 7) фіксація показань свідка; 8) оцінка показань свідка.

3. З огляду на єдність правил цивільного судочинства щодо порядку допиту свідка, для вирішення процесуальних питань застосовуються ті ж самі правила, що і при допиті свідка для з'ясування матеріальних обставин справи.

4. Необхідно підтримати наявну судову практику щодо неможливості допиту свідка у режимі відеоконференції якщо свідок має намір брати участь поза межами приміщення суду.

5. Перспективними напрямками подальших досліджень є вироблення рекомендацій стосовно особливостей допиту свідків для вирішення конкретних процесуальних питань (забезпечення позову, забезпечення доказів, затвердження мирової угоди тощо).

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України* офіційне видання від 08.10.2004 – 2004 р., № 40, / 40-42 /, стор. 1530, стаття 492.

2. Грабовська О.О. Теоретико-правові проблеми доказування у цивільному процесі України: дис. ... д.ю.н.: 12.00.03. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2018. 563 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0519U000331/> (дата звернення: 26.08.2024 р.).

3. Коханська М.Л. Процесуальні засоби забезпечення ефективності цивільного судочинства: дис. ... к.ю.н.: 12.00.03. Харківський національний університет внутрішніх справ.

Харків, 2019. 246 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0419U002332/> (дата звернення: 26.08.2024 р.).

4. Шкрєбець Д.В. Стадії процесу доказування в цивільному процесі України: дис. ... к.ю.н.: 12.00.03. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 202 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0414U004455/> (дата звернення: 26.08.2024 р.).

5. Науково-практичний коментар до статті 141 Кодексу адміністративного судочинства України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК003184> (дата звернення: 26.08.2024 р.).

6. Берестова І. Межі матеріального і процесуального права у сфері правової процедури. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2017. Грудень. С. 76-79. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/6/part_2/17.pdf (дата звернення: 26.08.2024 р.).

7. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 26.08.2024 р.).

8. Ухвала Ленінського районного суду м. Дніпро від 23.04.2024 р. у справі № 205/13500/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118711801> (дата звернення: 26.08.2024 р.).

9. Рафальонт С.Р. Безперервність судового розгляду кримінального провадження. Право і суспільство. 2023. № 1. С. 338-349. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/1_2023/49.pdf (дата звернення: 26.08.2024 р.).

